

End of Life Decisions:
Quality of Life Versus
Quantity of Life –
Which is Preferred?

Rabbi Efrem Goldberg

20 YUMA 83a (1) יומא פ"א

The Mishnah further illustrates this last point:

and – ספק הוא שם ספק אינו שם – ספק בותי ספק ישראל – whether he is alive or dead, ספק חי ספק מת^[31] – whether he is a Cuthite^[32] or a Jew, ספקין עליו את הגל – they must clear away the heap of rubble to rescue him.^[33] – מצאוהו חי מפקחין – If they find him alive,^[34] they must continue to clear away the rubble, ואם מת וניחווהו – but if he is dead, they leave him there.^[35]

21 YUMA 85a (2) יומא פ"א

The Mishnah stated:

If THEY FIND HIM ALIVE, THEY must continue to CLEAR the rubble.

The Gemara asks:

If they find him alive, it is obvious that they must continue! Why did the Mishnah have to say this?

The Gemara answers:

It (i.e. the Mishnah's ruling) is necessary only to teach – לא צריכא – that we must continue clearing the rubble even for the sake of a momentary extension of life.^[36]

31 BIVR HALACHA (3) ביאור הלכה

לא ידעתי מה היה לו לבעל הלכות קטנות שנסתפק בזה אם מחללין ואם הורגין עליו, ודבריו תמוהים מאד. עין שם היטב. נדע עוד, שהוא הדין גוסס נמי מחללין עליו כפקוח הגל, או אם רופא אומר שסמנים אלו יועילו לו להאריך רגעי חיו, והוא מרצן נמי גוסס הוא, ונרע מגוסס דליכא ביה אפלו מעוטי דמעוטי, אף על פירכין משום חי שעה מחללין עליו, וכמירכין גוסס, וכן כתב האסור והתר בשם סמ"ג וסמ"ק וזה לשוננו: מצאוהו חי אף על פני שנתרצץ מחו ואינו יכול להיות כי אם מעט, מפקחין עליו ומצויאין אותו

4 IGROS MOSHE (ח"ו ז' 48) אגרות משה

ב שני חולים שאחד צריך לרפוי בחדאי והוא רק לחיי שעה השני ספק אם צריך לרפוי זה אבל יכולין לרפאותו, איזה מהם קודם

ומסתבר דאף אם השני שאפשר לרפאותו הוא נמי עתה מסוכן גדול שצריך להכניסו מתחלה לחדר היחידה נמי אין להוציא את הראשון שנמצא שם אף שחיי ושא רק חיי שעה לפי אומדנתם, שהרי גם להציל דאי אינו מחוייב החולה בנפשו, ורק קודם שהכניסו לשם את החולה דהוא רק לחיי שעה יש להכניס תחלה את החולה המסוכן שיש לרפאותו תחלה אף שבא לשם אח"כ, אבל הוא דוקא באופן שלא ידע החולה המסוכן שלפי אומדנות הרופאים א"א לרפאותו דאם ע"י זה יודע שא"א לרפאותו הרי יתבעת שבשביל זה יש לחוש שיקרב מיתתו ויטרף דעתו שאסור בכל אופן, ומתמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא והירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו, לכן יש להקדים להכניסו לחדר היחידה למי שבא תחלה, ואף כשהחולה יודע מצבו נמי יש לחוש שיתרף דעתו שיאמר שכבר מחשבין אותו כמו שאינו שאין מתעסקין עמו, שלכן למעשה כמדומה שחוק הדבר שלא יגרע מצב הראשון כשיכניסו קודם את השני וממילא יש להם להכניס את מי שבא ראשון אף כשהחולה דסוברין שא"א לרפאותו בא תחלה, אבל צריכין למצוא עצה שלא יחסר טפול הצריך גם לשני אף כשהיה במקום אחר אם אפשר.

ובדבר שני חולים, אחד שלפי אומדנא דהרופאים הוא רק ריפוי לחיי שעה להאריך ימיו במה שאפשר להם, ולפעמים הוא רק לסלק ממנו היסורין אבל צריך לטיפול נמרץ, והשני לפי האומדנא שלהם יכולין לרפאותו אבל אין ידוע להם אם יצטרך לטיפול נמרץ כזה שעושים בבית החולים בהיחידה לטיפול נמרץ (עמירדונעני רוס), ויש שם רק מסת אחת בהיחידה, מי קודם להכניס לשם לטיפול הנמרץ בתחלה כשבאו בבית אחת, ובדיעבד כשבא רק אחד והכניסוהו ועדיין לא התחילו לטפל בו ובא השני, הנה נראה לע"ד שאם באו שניהם בבית אחת, היינו קודם שהכניסו תאחד מהם צריך להכניס בתחלה את מי שלדעת הרופאים הנמצאים הם יכולין לרפאותו אם גם לחולה זה צריך להתחיל תיכף אם יש צורך אף מספק, ואם כבר הכניסו שם את החולה שלדעתם הוא רק לחיי שעה אין מוציאין אותו משם, בין שהכניסוהו כדיון מחמת שעדיין לא היה שם חולה השני, ובין שעשו שלא כדיון, בין שוגגין או מזידין אין מוציאין אותו משם. והטעם פשוט דדאי חי הראוי להתרפא ולהיות כל ימי חייו הראויין שחיה כדרך סתם אינשי עדיפא מאלו שעומדין למות מצד חולי שלהן שלא ידוע להרופאים רפואה למחלתן, אבל זה הוא לעלמא, דלהחולה עצמו ליכא חיוב להציל נפש אחרים בנפשו, וכיון שהכניסוהו להיחידה לרפאותו כבר זכה בהמקום, לא מיבעיא כשהוא משלם בעד הומן שנמצא בבית החולים, בין שאינו משלם שמרפאין שם בתנ"ם, ואף אם רק לעניים בתנ"ם והוא עני מ"מ כבר קנה במה שהובא שם להיות שם הומן שצריך להיות שם להשעבדים שיש על ביה"ח והרופאים דשם לרפאותו ואינו מחוייב ואולי גם אסור שיתן את זכותו שע"י יחיה לחיי שעה שהוא הומן קצר שאפשר לו להיות לחולה אחר אף שראוי להיות כשיתרפא כל ימיו הקבועים לו.

DEVARIM (ד) דברים (6:3)

חכם ונבון הגוי הגדול הזה: כי מי־גוי גדול אשר־לו אלהים קרבים
 אליו כיהוה אלהינו בכל־קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר־לו חקים
 ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: רק
 השמר לה ושמר נפשך מאד פן־תשכח את־הדברים אשר־ראו עיניך
 ופן־יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר
 עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל־לי את־העם
 ואשמעם את־דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל־הימים אשר הם
 חיים על־הארץ ואת־בניהם ילמדון:

*this great nation!" 7 For which is a great nation that has a God Who is close to it, as is HASHEM, our God, whenever we call to Him? 8 And which is a great nation that has righteous decrees and ordinances, such as this entire Torah that I place before you this day? 9 Only beware for yourself and greatly beware for your soul, lest you forget the things that your eyes have beheld and lest you remove them from your heart all the days of your life, and make them known to your children and your children's children * — 10 the day that you stood before HASHEM, your God, at Horeb, when HASHEM said to me, "Gather the people to Me and I shall let them hear My words, so that they shall learn to fear Me all the days that they live on the earth, and they shall teach their children."*

RAMBAM (6) נחמ"ב ה"א סנהדרין (1:1)

בגורין. נזירה הכתוב היא שאין סמיתין בית דין ולא
 סלקין את האדם כחזקת פיו אלא על פי שנים עדים.
 וזה שהר"ג יהושע ע"כ ודוד לנר עסקין כחזקת פיהם
 הוראת שעה היתה אי דין סלכות היה. אבל הסנהדרין
 אין סמיתין ולא סלקין הסודר כעבירה שפא נטרפה
 דעתי כדבר זה. שפא סן העסקין כרו נפש הוא הסתכס
 למות שטקען החרכות בבסם ומסליכין עצמן בעל הננות שפא כך זה יבא ויאמר דבר
שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר נזירת סלק היא:

SEFER CHASIDIM (7) ס' חסידים (1:1)

תרעה ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט' ה') אם מת אדם בפשעו
 כגון שמתקוטט עד שהורגים אותו עתיד ליתן את הדין שגרם לעצמו
 מיתה [א]. או אם תולך למקום סכנה כגון על קרח בימות החורף אם נפל במים
 ונטבע. או בחורבה ישנה הלך ונפלה עליו. וכן המתקוטט עם אדם אלם ורוצח
 ומגזם לו חיה מחרפו ומכעיסו כל אלה עתידין ליתן את הדין שגרמו מיתה לעצמן
 להתקוטט עם מי שהשעה משחקת לו [ב]. או שמתקוטט עם מכשפים ומכשפות ועם
 מצנישים ונענשים על ידם. או בני אדם שהם מועט ונלחמים גבורים ומרובים.
 יכול אף כמו שציוה (א) רב ושמואל ע"ד רב אדא בר אבהו שאותו שהיה בעל ז'

YUMA (8) יומא כ"ד

כל הויבא דאמר - Mar bar Rav Ashi said: "I need to eat,"
 Wherever [the sick person] says, "I need to eat,"
 אפילו איבא מאה דאמרי לא צריך
 - even if there are a hundred
 experts who say, "He does not need to eat,"
 - לדידיה שמעינן - we listen to him and feed him.
 - שנאמר, "לב יודע מרת נפשו" - For
 it is stated: *The heart knows the bitterness of its soul.*^[20]

SHULCHAN ARUCH (9) ארוך (ס' תריח)

תריח דין חולה ביום הפפורים, ובו י' סעיפים:

א *חולה שצריך לאכל, אם יש שם (א) רופא בקי, אפלו הוא (ב) עובד כוכבים, ישאמר אם לא
 יאכילו אותו אפשר שיכבד עליו החלי (ג) (כ) ונסתכן, מאכילין אותו על פיו, ואין צריך לומר שמה ימות.
 אפלו אם החולה אומר איני צריך, (ג) שומעים לרופא. *ואם החולה אומר (ד) צריך אני, אפלו מאה
 רופאים אומרים אינו צריך, (ה) שומעים (ג) לחולה:

MISHNA BERURA (10) משנה ברורה (תריח)

(ג) שומעים לרופא. דשם הוא
 (ד) נבצת ואינו מרגיש בחליו מחמת רב חלשא, ואפלו החולה בעצמו
 הוא רופא מחמה [פמ"ג]: (ד) צריך אני. אפלו אם (ה) הרופאים
 אומרים שהמאכל נזיקה, שומעים לחולה: (ה) שומעים לחולה. הונו
 פשהחולה אומר שמרגיש בנפשו שצריך לאכל, שאם לא יאכל שמה
 יכבד עליו החלי, ובלבד שמזכירין לו (ו) תחלה שהיום הוא יוסכפור,
 דשמה שפח, אכל אחר שהודיעוהו שהיום יוסכפור והוא שואל לאכל אין צריכין לדקדק עליו יותר, דילב יודע מרת נפשו, ואחזקין
 אינשי ברשיעא לא מחזקינן. פתבו הפוסקים: אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לקח, עליו נאמר "אך את דמכם לנפשתיכם אדרש".
 עוד פתבו, (ו) דמקום שמאכילין אותו אין צריך בפרה על זה, דאנס רחמנא פטרה, כלישכן שלא היה רק כחצי שיעור, וכפרה לא נאמר
 רק על השוגג:

צריכין לדקדק עליו יותר, דילב יודע מרת נפשו, ואחזקין
 אינשי ברשיעא לא מחזקינן. פתבו הפוסקים: אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לקח, עליו נאמר "אך את דמכם לנפשתיכם אדרש".
 עוד פתבו, (ו) דמקום שמאכילין אותו אין צריך בפרה על זה, דאנס רחמנא פטרה, כלישכן שלא היה רק כחצי שיעור, וכפרה לא נאמר
 רק על השוגג:

AVODA ZARA (11) אבדא זרה (ס')

(12) כ"ל

אמר רבא א"ר יוחנן ואמרי
 לה אמר רב הסרא אמר ר' יוחנן "ספק חי
 ספק מת אין מתרפאין מהן ודאי מת
 מתרפאין מהן" (א) מת האיבא חי שעה לחי
 שעה לא חיישינן ומנא תימרא דלחי שעה
 לא חיישינן דכתיב "אם אמרנו נבוא העירי"י
 ודרעב בעיר ומתנו שם והאיבא חי שעה
 אלא לאו לחי שעה לא חיישינן"

ספק חי ספק מת - חול שאם לא ירפאנו רופא ספק ימות
 ספק ימות חין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב
 תורה, אור שיטה אולי יחיה: ודאי מת מתרפאין
 (א) איבא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות
 ואין כלן ישראל לרפאותו מתרפאין
 מהן דעובד כוכבים מאו עבד ליה
 הא בלא הכי מייא ושמה ירפאנו
 העובד כוכבים: חיי שעה - שהעובד
 כוכבים ממהר להמיתו ושמה יוס או
 יומים יחיה: אם אמרנו נבוא העירי
 בלרבעה אלפים מנורעים כתיב אם
 יאמרנו נבוא העירי ודרעב בעיר ומתנו
 שם ואם ישנו פה ומתנו ועתה לבי
 ונפלה אל מתנו ארס אם יחיו ונחיה
 ואם ימותו ומתנו: (ובאיבא חי שעה:
 ומייה מד): לא חיישינן - הויל
 וכיפו למות כלי:

Said
 Raba in the name of R. Johanan [some say R. Hisda in the name
 of R. Johanan] In the case where it is doubtful whether [the
 patient] will live or die, we must not allow them to heal; but if he
 will certainly die, we may allow them to heal. 'Die [etc.]' Surely
 there is still the life of the hour [to be considered]? The life of the
 hour is not to be considered. What authority have you for saying
 that the life of the hour is not to be considered? - The scriptural
 words, *If we say we will enter into the city, then the famine is in the city,
 and we shall die there.* Now there is the life of the hour [which they
 might forfeit]! This implies that the life of the hour is not to be
 considered.

(ו) דלחיי .
שעה לא חיישינן . עי' נבגותה חכמה שלמה שעמד על המחקר
זוה כי לא נפרש כמה הוא השיעור של חיי שעה ואין לומר
דחס קופו למוט חק שגה או שכת"ס נמי יהא נחשב חיי שעה
דלחי אדך משכחם לה חיי עולם הרי סוף כל אדם למוט ומה לי
שגה אחת או זי או מאה סוף סוף לעולם לא יחיה וליכ יהא
נחשב הכל חיי שעה ודוחק לומר דדוקא חס ימות מחוהו חולי
נחשב חיי שעה חבל חס ימות מחולי אחר לא נחשב חיי שעה
דז"ל דתה זי מחולי זה חיי מחולי אחר וכי דמחא דקיי"ל דעריפה
חינה חיי יביח מיכח דכל שאינו יכול לחיות מחמת חולי זו יביח
וסופו נמות מחולי זו נחוד יביח לא נחשב חיי רק בחיי שעה
חבל חס עומד למוט רק לאחר יביח לא נחשב חיי שעה רק חיי
עונס עיי"ש :

MELACHIM (סוף ז') .

¹ Elisha then said, "Hear the word of HASHEM! Thus said HASHEM: At this time tomorrow, a se'ah* of fine flour [will be bought] for one shekel and two se'ahs of barley for one shekel at the gateway of Samaria!"
² The king's captain, upon whose arm he was leaning, answered the man of God and said, "Even if HASHEM were to make windows in the heavens, can this thing happen?"
[Elisha] replied, "You will see it with your own eyes, but you will not eat from it!"
³ There were four men who were lepers* at the city gate. They said one to the other, "Why should we sit here until we die? ⁴ If we propose to enter the city, there is a famine in the city and we will die there; and if we remain here we will die. So let us now go and throw ourselves upon the camp of Aram; if they let us live we will live, and if they put us to death we will die."

וְיֹאמֶר אֵלִישָׁע שְׁמְעוּ דְבַר יְהוָה כֹּה אָמַר יְהוָה כֶּתֵב
מִחַר סֵאֵה-סֵלֶת בְּשֶׁקֶל וּסְאֵתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר שַׁמְרוֹן: וַיֵּצֵא
הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר-לְמֶלֶךְ נִשְׁעַן עַל-יָדוֹ אֶת-אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה יְהוָה
עֹשֶׂה אַרְבוֹת בְּשָׁמַיִם הִיחִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאָה בְּעֵינַי וּמִשֶּׁם
לֹא תֹאכַל: וַאֲרַבְּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מִצְרָעִים פָּתַח הַשַּׁעַר וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מַה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד-מָתָנּוּ: אִם-אֲמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר
וְהָרַעַב בְּעִיר וּמָתָנוּ שָׁם וְאִם-יִשְׁכַּנוּ פֹה וּמָתָנוּ וְעָתָה לָכוּ וּנְפַלֵּה אֶל-
מַחֲנֵה אָרָם אִם-יַחְיִינוּ נַחִיָּה וְאִם-יָמִיתֵנוּ וּמָתָנוּ:

MOSHE (י"ג ז') אגרות משה (י"ג ז')

וגם בעצם נחיתה רפואה כזו שיש בה סכנה
שנהגין הרופאים ליתן כשמחלתו דתחולה כסוכרת חזר
ממדת סכנה דהרפואה עצמה יש לדון, דהא לא דמי
הידיעה שיודעין הרופאים מאנשים בריאים וחולים
קטנים כמחורשים וחולסא בעלמא כאיכא לפעמים שהם
לא מסתכנים כל כך מרפואה זו שרוצים ליתן להולה
זה על מחלתו הגדולה ואין למילף כלום ממאורעות
כאלו, וממילא אין ליתן רפואה כזו שיש בה סכנה
שהרי אפשר שלחולה כזה תהא סכנה גדולה, ורק
כשאיכא ידיעה לרופאים שאף אינכי מחולים במחלה זו
הם חלשים במדה זו נמי לא נסתכנו מרפואה זו אלא
מיעוץ קטן טובא או כשסוכרים הרופאים שלא פחות
ממחצה חולים במחלה זו נתרפאו רגאין ליתן רפואה
זו כשהוא ברשות החולה, הרופאים צריכין לישא וליתן
טובא בזה בהרבה רופאים וגדולים שיש גם כי אומדנא
כזו היא קשה מאד אף לרופאים גדולים.

ה. אם לכפות תולה ליקח רפואה כשאינו רוצה,
ובענין תרופה מסוכנת
ובדבר כשהחולה אינו רוצה ליקח הרפואה, תלוי
אם הוא מחמת יאוש או מחמת שהוא צער לפניו
ומתחשב רק עם שעה זו שאינו רוצה להצטער בה
אף שמאמין להרופאים שהוא לטובתו שיתרפא בזה
או שידעו מזה אין לרפואתו שהוא מעשה שטות
ומעשה תינוקות צריכין לכפותו אם אפשר להם, אבל
אם הוא מחמת שאינו מאמין לרופאים אלו צריכין
למצא רופא שמאמין בו, ואם ליכא רופא כזה ואי אפשר
לפניו מצד המחלה לחכות עד שיבין שהוא לטובתו
וגם לא לכלחו כשרוצה בבי"ח וברופאים שהם בעיר
אחרת מוכרחין הרופאים שבכאן לעשות בעל כרחיה
אם כל הרופאים שבבית חולים זה טוברים שהוא
רפואתו, וגם יהיה באופן שלא יתבעת מזה שאם יתבעת
מזה אפילו שהוא ענין שטות אין לעשות כי הביעותהא
אפשר שיויקתו וגם ימיתו ויהיה זה כהמיתוהו בידים
ולכן יותר טוב שלא לעשות בעל כרחיה אף שהקורבים
רוצים שיעשו לו גם בעל כרחיה, וצריכין הרופאים
להתייבב בזה הרבה כשנודמן חולה שאינו רוצה
בהרפואה שעושיק לו אם לכפותו כשהוא גדול שקרוב
שלא תהא לתועלת כל כך, ולעשות בזה לכס שמים.
ובאם יש בהרפואה עצמה איזו סכנה אבל הרופאים
נהגין ליתן רפואה זו להחולה שיש לו מחלה מסוכנת
שמדת סכנה של הרפואה פחותה הרבה מסכנת המחלה
אין ליתן בעל כרחיה בכל אופן.

Rav Feinstein returns a number of times in his responsa to the central issue of a patient's right to refuse treatment, and expresses doubt whether a person is required to undergo treatment which will cure his malady but consign him to a life of pain. He tends to the opinion that the decision is really in the hands of the patient, who is entitled to know all the options and make his own decision.²⁹

RAMA (16) רמ"א י"ג (קנה: ז)

ג יב (ג) י"א בשאר (ז) איסורים (ד) מתרפאים (ה) במקום סכנה אפי' דרך הנאתן ושלא במקום סכנה כדרך הנאתן אסור יג (ו) שלא כדרך הנאתן מותר חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שאסורים אפילו שלא כדרך הנאתן אלא במקום סכנה:

נהגה ועיין לעיל סימן קכ"ג [טז] י"א דכל איסורי הנאה מדרבנן יד מותר להתרפאות בן מן אפילו חולה (ה) שאין בו סכנה (ר"ן פכ"ט בשם י"א וריב"ש ב"י פ"ה) [טז] ואפי' אין (ז) נסך מן זמן הזה מותר להתרפאות בו יין [יז] ולעשות ממנו מדתן אע"פ שהוא כדרך הנאתן [יח] ובלבד (ז) שלא יאכל וישתה (ח) האיסור [יט] האיל ואין

בו סכנה [כ] וכל שכן יין דמותר לזנוף יין על גבי אש דאפי' לבריא מותר דריחא לאו מילתא היא (ארוך כלל ל"ט). [כא] מותר לשרוף שרץ י"ג או שאר דבר איסור ולאכלו (ט) לרפואה אפילו חולה שאין בו סכנה [כב] חוץ מבעלי עבודה כוכבי' (ארוך כלל ל"ב) [כג] וכל חולה שמאכליו (ז) איסור לריבוי שיהא ב' הרפואה (י) ידועה או על פי מומחה (שם כלל ל"ט) [כד] ואין מחיין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות הרפואה בהיחזק כמו בליסור אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימלא ההיחזק מאחר (ט) שאין סכנה בדבר (בית יוסף ומשנות הרשב"א סוף סימן קל"ד):

TAZ (17) 36 (30:30)

MAGEN AVRAHAM (18) מן אברהם (לכה)

(כד) שרץ שרוף :

כו' . רש"ל העתיק בשם חסונת ר"י על נכפה שהיא כמכה של חלל :
ומותר להאכילו מאכל שיש בו שרץ
עוף אם הרפואה נידוע ואם לאו
אסור ואם ביטל העובד כוכבים
הרפואה בס' מותר :

שבת א והשומל וכו'. והנשאל ה"ו
מגושה שה' לו לדרוש כרבים
שמותו [נמרה] ועב"ד ססי' קנ"ה דנעיין
שתהא הרפואה ידועה או ע"פ מומחה
ועיין שם בכ"י ססי' קל"ד דקדחת אין בו
סכנה .

RAMBAM (19) רמב"ם ה"א ח"א (פיק ה')

א אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר
בלא תעשה. שני לא יוסיף להכותו. אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק

Tosafos (20) תוס' באוקור (28)

אירמרי : ערוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי ללמא . תימה מגא לן (א) דהא אמרי' בהרואה (ברטא סא:) כשהוליו אח ר"ע אמר כל ימי הייתי מלטער על פסוק זה אימתי יבא לידי ואקיימט ככל נפשך אלמא משמע דככל נפשך מיירי אפי' היו מייסרין את האדם ציבורין קשין דומיא דר' עקיבא שהיו מסרקין בשרו במסרקו ברזל וכ"ש לעוודי ואור"ת דאור"ל לא היה עבודה כוכבים ממש אלא היה עשוי לכבוד המלך ואעפ"כ היה בו קידוש השם ולכן מסרו עלמין למיתה והייט דכתיב (דניאל ג) לאלהך לית אהן פלחין וללם דהבא די אקומת לא נסגוד משמע שהללם לא היה חופס באלהות ומיהו פלחו ללמא משמע שהללם היה עבודה כוכבים מדקאמר פלחו :

RAMA (21) כ"א יו"ד (כ"א:ל)

ג' יהיה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה = וכן אם הוא מקוץ דם או רופא לא יקוץ דם לאביו ולא יחטוף לו אבר אף על פי שמכוין לרפואה:
 הגה(ה) יב"ח כ"ה שם אחר לעשות חבל אם אין שם אחר לעשות והוא תלמיד רבי הוא מקוץ ומחללו כפי מה שרש"י (גם זה נכסו ודמ"ס פ"ה מה' ממרים):

KESUBOS (22) כ"ב ק"ב

The Gemara tells what transpired on the day Rabbi died:

גָּוַר – On that day that Rabbi died, – ההוא יומא דנח נפשיה דרבי
 – the Rabbis, because of his illness, decreed a
 public fast, – ובעו רחמי – and begged for Heavenly mercy.
 – כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי – And they said:
 – ידקר בחרב – Whoever shall say that Rabbi has died
 – סליקא אמתיה דרבי לאיגרא אַמְרָה – shall be
 The maidservant of Rabbi^[4] ascended to the roof and said:
 – “Those above (i.e. the angels) seek to
 take Rabbi, – והתחתונים מבקשין את רבי – and those below (i.e.
 Israel) seek to keep Rabbi. – יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים
 – May it be His will that those below overcome those above
 (i.e. that Rabbi live).” – כיון דחזאי כמה וימני דעייל לבית הכסא
 Once she saw that [Rebbi] entered the latrine many times,
 because of his stomach ailment, – and that
 each time he removed his tefillin and replaced [his tefillin],^[5]
 – אַמְרָה – and that he therefore suffered greatly,^[6]
 – she said: – “May it be His
 will that those above overcome those below (i.e. that Rabbi
 die).”^[7] – But the Rabbis did
 not cease to pray for mercy, – ולא הוו שתקי רבנן מלמבעי רחמי
 – so she took a small – שדניא מאיגרא [לארעא] – and threw it
 earthenware vessel,^[8] – שדניא מאיגרא [לארעא] – and threw it
 from the roof to the ground. When the Rabbis heard the sound of
 the breaking vessel, – אישתיקו מרחמי – they ceased momentar-
 ily to pray for mercy, – ונח נפשיה דרבי – and Rabbi died.
 The Rabbis said to Bar Kappara: – אַמְרו ליה רבנן לבר קפרא
 אַזְל אַשְׁכַּחיה דנח – Go investigate Rabbi’s condition.^[9] – ויל עיין
 He went and discovered that [Rebbi] had died.
 – קרעיה ללבושיה – He tore his garment in mourning,^[10]
 – and shifted its tear to his back, so that the
 Rabbis would not immediately realize what had occurred.^[11] He
 returned to them, – פתח ואמר – and he opened by stating the
 following words of eulogy: – אראלים ומצוקים אחו בִּאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ
 – “The angels and the righteous ones^[12] took hold of the Holy
 Ark (i.e. Rabbi) and contended for it. – נצחו אראלים את המצוקים
 – The angels have vanquished the righteous ones,
 – ונשבה – and the Holy Ark is captured.” – אַמְרו ליה
 [The Rabbis] said to [Bar Kappara]: – “Has [Rebbi] then
 died?” – אַמְרָה ליה – He said to them: – אתון קאמרתו
 – “You said it, – וְאֲנִי לֹא קִאֲמִינָא – and I did not say it.”^[13]

23 RAN כ"ן (צ"ק) (N)

באיש. חלה: אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.
נראה בעיני דה"ק פעמים שרץ לנקש רחמים על החולה
שימות כגון שמלטער החולה בחליו הרבה ואז אפשר לו שיחיה
כדאמרין בפרק הנושא (בחינה קד.) דכיון דחזאי אמתייה דרבי דעל
כמה דמנין לבית הכסא ואנח חפילין
וקא מלטער אמרה יהי רצון שיכופו
העליונים את החתונים כלומר
דלימות רבי. ומש"ה קאמר דהמנקר
חולה מועילו נתפלו אפי' לחיות
מפני שהיא חפלה יותר מועלת ומי
שאינו מבקרו אין לרץ לומר שאינו
מועילו לחיות אלא אפי' היכא דאיכא
ליה הגאה נמיחיה אפי' אותה זוטרה
אינו מהנהו: לא ליסעוד איניש.

24 IGRos MosHE אגרת נגה חוט"ג (ז:צ:ז: 3)

ד. בענין תפילה על החולה שיבוא

וגם העיר כתר"ה שיש לבאר יותר הראיה מאמתיה
דרבי בענין מניעה מתפילה וכעין שהר"ן הזכיר למה
שהזכרנו מזה לענין מניעה מליתן רפואה, ובודאי ראיה
גדולה היא מאמתיה דרבי כיון שהיתה תפלתה מקובלת
ועדיף מגדולי תורה שלא ברור קבלת תפלתו, ולא ינסי
כר"ה בן דוסא וכדומה שתפלתו מקובלת יעשו כפסק
הר"ן שאם אין תפלתו מקובלת ידוע להו שא"א לו שוב
לחיות סאו צריכין אלו אינסי להתפלל כשיש להחולה
יסורין למותה כדכתב הר"ן שפעמים צריך להתפלל
שימות כשהוא טוב להחולה והוא רק בכהאי גוונא
שלא נתקבלו תפלות דרבנן שלאנסי דורותינו לא ייך
זה אפילו לגדולי תורה אלא אולי ליחידים שלא ידוע
לנו מהם. ואם יתנם יש להם לעשות כפסק הר"ן שהוא
כרב דימי דפסק שיש לפעמים להתפלל שיבוא כעובדא
דאמתיה דרבי. אבל הוא רק בתפלה ולא לקצר ימים
במעשה שזה אסור אפילו כשהוא טובתו של הנרצח.
וחייב מיתת סייף כרצח כשנאה וכעס לכוננת רציחה
לרעה.

25 R' SHLOMO ZALMAN מנחה אגה

ועוד יותר מזה נלענ"ד שאפילו אם החולה מצטער
הרבה באופן כזה שמצד ההלכה מצוה לבקש
עליו שימות, וכמו"ש הר"ן בנדרים דף מ' ע"א והובא.
גם בפוסקים, מ"מ גם באותה שעה שמבקש ומתפלל
לדי' שהחולה ימות ג"כ חייב הוא להתעסק בהצלחתו
ולחלל עליו את השבת אפילו כמה פעמים. ולעומת זה
עשיר מופלג שהוא הגיל בחיי עושר וכל רכושו הולך
ח"ו ונשרף והוא עומד ורואה איך שהאש אוכלת
ושורפת לנגד עיניו כל רכושו והוא ישאר עני המחזר
על הפתחים, אפי"ה גם רק לכבות אסור אע"ג דכבוי
בשבת הו"ל מלשאצל"ג ואיסורו רק מדבדיהם. [ישמרנו
ה' ברוב רחמי מנסיון כזה].

ר' משה (26) אלק

Halachic authorities rule that the patient may refuse to initiate extraordinary treatment when his condition is irreversible (i.e., the proposed treatment promises only to extend his life somewhat but not to cure the illness), particularly if he objects because of the pain involved.³¹ Thus, a patient whose medical condition is futile, who stops breathing or experiences cardiac arrest, does not have to be resuscitated if this procedure will contribute to his pain.³²

(27)

VII. Tube-Feeding in Halacha

The late internationally-renowned halachic authority Rabbi Moshe Feinstein, in a series of responsa on medical issues, discussed the question of feeding a terminally-ill patient intravenously. He maintains that providing proper nutrition is imperative, even in situations where intravenous feeding might only prolong a life of pain. The only exception to this rule would be where artificial nutrition would be medically contraindicated. Rabbi Feinstein further declares that this procedure is so vital that it may be administered involuntarily. He distinguishes, however, between involuntary feeding, where the patient disagrees with the doctor's orders, but ultimately consents, and force-feeding, where he protests or must be physically restrained in order to be fed. In the latter, Rabbi Feinstein posits that the psychotrauma experienced by a dying patient whose wishes are thwarted might hasten his death (see *Bava Bathra 147b*).⁵²

A major authority in Israel, Rabbi Shlomo Zalman Auerbach, considers artificial nutrition to be routine, "ordinary" treatment which may not be refused or withdrawn, as one might do with "extraordinary" treatment. Consequently, a dying patient, suffering from metastatic cancer, must receive oxygen and the artificial nutrition and hydration which he requires — even if he is suffering and in great pain. Rabbi Auerbach compares these treatments to providing insulin, blood transfusions, and antibiotics, which may not be withdrawn, even in cases of terminal patients.⁵³

Rabbi Herschel Schachter and Rabbi Chaskel Horowitz (the Viener Rav) maintain that artificial nutrition and hydration are medical procedures which a terminal patient may direct to be withheld.^{53a}

ובדבר שעותין הרופאים לקיים את מי שרוצים ליטול ממנו איזה אבר שיחיה אף שלא היה ראוי כבר לחיות ע"י אמצעים מלאכותיים עד שיהיה מוכן להשתיל בחולה, נראה לע"ד דבין שאינו לרפאותו אלא להתאריך חיו אינו שעה אם חיי השעה שיחיה ע"י האמצעים של הרופאים יהיה ביסורים אסור, ואף השברי שהביא כ"ג יודה בזה, דמסתבר דזהו הטעם שמתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש כשאין בזה מעשה כדאימא ברמ"א סימן שלי"ט סוף סעיף א' שהוא משום היסורים, ואם היה מתיר לעשות אמצעים להתאריך חיי שעה אף כשיחיו לו יסורין איך היה שייך להתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש הא אדרבה היו צריכין להביא הדברים שמעכבים יציאת הנפש דהא ע"ז יהיה מעט יותר, אלא ודאי דאסור לעשות אמצעים להתאריך חיי שעה באופן שיהיה ביסורים, וסתם עכוב יציאת הנפש בגוסס הוא ביסורים כדמובא בבית לחם יהודה על גליון הש"ע בשם ספר חסידים בטעם שאסור לצעוק עיר"ש, אף שלעשות מעשה לקרב מיתתו אסור כמפורש ברמ"א שם אף שהוא ביסורים והוא בדין רוצח שאסור ממש באותו איסור דלא תרצח וחייב גם מיתה כשיהרוג אדם בעל יסורים גדולים מצד רחמים עליו ואף ע"ס בקשתו, ועובדא דר"ח בן תרדיון בע"ז דף י"ח שהסכים להקלצטונגירי להרבות בשלהבת ולהסיר הספוגין של צמר מעל לבו וגם נשבע לו שיביאנו לחיי עוה"ב, אולי דוקא לעכרם התיר אף שגם הם מצוין על רציחה, ואולי באותה המיתה שממיתין אותו בנ"א כחא דר"ח בן תרדיון רשאים לעשות שתהיה המיתה בקלות אף שהוא קירוב זמן, ועדיין צ"ע בהעובדא, אבל לעשות מעשה להתאריך חיו ביסורין נמי אסור, וכיון שאסור לעשות זה בשביל חיי עצמו כ"ש שאסור לעשות זה בשביל חיי אחרים, ומח שיאמרו הרופאים שאינו מרגיש כבר ביסורין אין להאמינם כי אפשר לא שייך שידעו זה דהא משמע שעכוב יציאת הנפש הוא ביסורים אף שלא ניכר לנו, וגם אם האמת שלא יהיה לו יסורין הרי יהיה אסור להפסיק הרפואה ממי שרוצים ליטול ממנו האבר מאחר דיאריכו חיו אף רק לשעה, ולכן ברור שאסור לעשות זה.

ומקנתה ואין בעצמין עיניה על שהצא נפשו
הי וכל המעמיץ עם יציאת (ג) הנפש הו' שופך
רבים ואין קורעין ולא חילצין ולא מספידין עליו
: ולא מכניסין עמו ארון לבית עד שימחה (ז) ואין
פותחין עליו בערוק הדין עד שהצא נפשו :
דעה (ג) וי"א דאין הוגיו לו (ב) (ג) קנה הש"ס שליטו כמו
גמיה עד אחר שימחה (ד) וי"ב סי' ק"ד) והסוד להגות שם
קנה להיות שחוט עד למחר שלא יקברו בו החת בלוחו היום ויום שניה
נדבר (ד) וי"ג ימותם כש"ד ר"י החסיד ז"ל) וכן אסור לגדוס לפה
שימחה סהרה כגון מי שהוא נוסס זמן ארוך ולא יוכל להפטר א' אסור
להשתט הכר והכשת פתחיו (ב) חכה שחומרים שיש נוזיה מקנה
טופה שגורמים זה וכן לא ייזונו מתקומו וכן אסור לגדוס מכההו ב"ה החת רחשו כדי שיפטר אבל אם יש שם
דבר שגורם עכוב יליחה הנוסס כגון שיש סתור ללוחו היה קול דופק כגון חובב עזים או שיש (ד) פנה פני לשונו
ופנו משכנים יליחה הפש שחור להסירו כשם דאין בזה פשה כלל הוא שחסיד המנוגע (י) (הגה בהגהה
הפסי' ס' לזו הנתיח) :

שאלה עה מרופא מומחה על מולה אחד במלה אחת חזיו שקרוב
למות צו וכל הרופאים אומדין שידלי ימות הך יום
או יומים אך שאומדין שיש עוד רפואה אחת שאפשר שיחפא מחליו
וגם אפשר להיסק שאם יקם רפואה זו אם חיוו חלילה מיו ימות מיד
הך שעה או שתיים או מותר לשווח רפואה זו או שייסינן לחיי ששם
ושם אל הפשה סד' :

תשובה הו"ל שדין זה הוא דיני נפשות ממש ולריך להיות מחון מאוד
בשאלה כזו משי'ס ופוסקים נשבע מקורוח ונדיקר כי כל המאנד
נפש אי מיכאל וכו' וכן להיסק המקיים נפש אי כאלו קיים בולם מלא ולכאורם
סי' נראה דכז ואלל הפשידין כי מרשינולמי שעה אסי"מי שכבר הוא נוס'ימחש
וכדלתי' בלכל רצחי נפיק דמסי'ס אין קוסרין את לחיו וכד' ולין פוקקין
וכו' ולח' שופטין את סכר פתחיו מפני שמקרב את מיתחו וכהנ הרמנים
סי' מהי אבל דהמעמק עם יליחה נפש סרי זה שופך דמים וכן מוסכם
מכל הפוסקים וכמבואר ביי'ד ונשי'ס סי' שלים וכהי' קי'ל דמוחר לחלל
שבת משום מיי שעה כלשר הארכחי על זה בהשוניה סי' חלק ראשון
צסי' יג ישי'ס איברא כלשר ירדתי אל סביון נראה דשפיר דמי דודאי
סיכא דים ששם שמקרב מיתחו ולא עושה כן כדי לרפא לוחו לגמרי זס
ודאי מיי כשופך דמים ומייסינן לחיי שעה כהנולר נשי'ס ופוסקים ככיל
נרס אם אפשר שעי' רפואה זו סניחן לו יחפא לגמרי מחליו ודאי לא
שייסינן לחיי שעה ודאי נדורה לחילוק זה מסוני' דשי'ס פי' אין מעדידין
דף ק"ז ע"ג אחר רב סקדא אחר רב יוחנן ססק' ססק' מה אין פתחפ'אין
פרשי' ששום דודאי קטיל ופוס' סיני'ס אולי ימים ודאי מה פתחפ'אין מה
פרשי' דעאי פניד ליי הלל נלאים יומם ושמה ירפאנו סכרי ע"ג
ותקשה ששי'ס וסאיכא מיי ששם לסי' ששם לא שייסינן וכחנ ססוק' שס חל
והא דלערי' ציומא תפקסין עליו את סנל אלעא שייסינן לסי' ששם
דליכא למיחר דסכא וסחם ענדין לפדחחו דסחם אם לא
חסי'ס ימום והנכא אם חסוס ולא וסרפא עסן ודאי ימות וכלן סנדיק
סודאי למענד ססק' מכיל וכי' לסדי' נספר חודה לזס לסרענין דף
יי'א עיד מיי'ס וזיל לסי' ששם לא שייסינן פי' לספיק' דסי' ששם עקמי דלפטר
דסי' עובא לא שייסינן מכיל וכל זס כו'ל סכענת הפוסקים כדלתי'ס נרעני'ס
ע"ג עסי' רולח ונטי'ד סינן קני'ס אי'ר ג"כ נדקן זס כיון סודאי ימות פריחך
סודאי ותוססין ססק' אולי יחפא ומיי'ס אין לעסות סרופא כפשוטו כן רס
לכי'ך להיות עתחן מאוד נדבר לפסק עם רופאין מיתחין שנעיר ע"ג רוב דיעות
דסיניו רובא דמיכר ססור כפל לפי מיי'ס לסוס לקלי דפח ע"כ יעשם ע"כ
רוב דיעות סרופא'יס וסכענת סחכס שנעיר ככיל הקטן יעקב

78'1012 (30) ACHIEZER

1) גבדבר השלום אשר באל מעשיו בחולה והדופאים
הנחמים חומרים כי כנה לפעולה...
והר משה הרשים וכו'...
מחור וקרוי יותר שימה מהרר לכאורה נראה משני דכיו
דוהיו מה מהרפאין לחיי שעה לא חייבין היבא דלפטר
שיהפא חף בחופן רחוק כל שיהיהו מרפואהו טוב לחיי
סין הוא נכסווי סוי ט"ה הובא כפ"ה יוד סוי בל"ט ובגליון
הרפא סוי בל"ו וכן הוא נהפוכה כעין גיון חיר להג'
ר"י עטלוטער ובהפלה ירחל ביחא והסכרה פשוטה
דחין חילוק בין חיי שעה לזמן מועט של יום או יומים או חוה
חדשים וישוי כס' משנה הנמים נוק"ח בהל' שט"ס נסהפק
ברפא ירחל חי כרי דהא לחיי שעה לא חייבין היינו
להרפא מרפא נכרי, ולכאורה י"ל נמכה פנימיה שהא
נכר ערופה והס לא ישבו הנחמ טודחי ימות וכמס"כ
הרהנ"ס כפ"ב מהג' הנח הל"ח נהרגת הת הערופה
דכפורה הס ידוע טודחי כזהו ערופה ויהמרו הדופאים שמה
זו חין לה העלה כהדס וכזה ימות הס לא ימיהנו דכר
אחר הל"ג חין כזה דין נמכה בערופה ולכ"ז י"ל דכיורחל
קולא דהא הנמכ"ס כ' בפ"ע מהג' הלכס דכ"ז הייב
כהרגת הת הערופה חולס נעקור הדכר נראה גיון לחיי
שעה לא חייבין היבא סיס כזה ספק הגלת נפסוח וכפק
פקו"ג דוהה חיי שעה ח"כ חין נפ"מ גין רופא ירחל
ונכרי וכס' משנה הנמים נסהפק והעלה כס דגרוך סיה'
ספק הסקול שיחי כמו ספק שימות מיד חולס מהא לחיי
שעה לא חייבין משמע דחין חילוק נכרה וכחופן שימות
טודחי כלי הנחמ לא חייבין לחיי שעה כמס"כ הפכו"י
ויש"ס טוד מה שהעלה כמס"כ סגרוך רכזה כ"ד ככל פ"ס
וטודחי כדתי להבגון כזה וגסמוך על דעת הדופאים היוהר
נחמים וכפי דכרי מעכ"ה כדחלי הדופאים נקלטינסכטרג
הכרישו כן כלי חלוקי דישוח ההכרה לכמוך עליהם.

אלה R' Mashe (31) אגיו

לפעמים צריך המבקר להתפלל שימות כסרואת סאי"א
להחולה שיחה ויס לו יסורת, ובאינשי סהרג כהרופאים
מכירין סאי"א לו להתרפאות ולחיות, ואף לא שיחה
כמו שהא חולה בלא יסורת אבל אפשר ליתן לו ספי
רפואה להאריר ימה כמו שהא נמצא עתה ביסורת.
אין ליתן לו ביני רפואות אלא יניהום כמו שהם, כי
ליתן להם ספי רפואה שימות עי"ז וכן לעשות אחה
פעולה סיגרום לקצר אפילו לרגע אחת תא בחשיבות
שופר דמים, אלא שיהיו בשב ואל תעשה, אבל אם
איכא ספי ברפא סיקילו היסורין ולא יקצרו אף רגע
מחיי צריך לעשות כשעדין אינו גוסס.

חולה מסוכן שאינו יכול לנכס צריך ליתן לו
חמצן (אקסידושען) אף שהא באופן סאי"א לרפאותו,
שהרי הוא להקל ביסוריו, היסורין פמה סאי"א לנכס

הם יסורים גדולים והחמצן מסלקו, אבל כדן שלא יהיה
נוכר אם ימות צריך להגיתו בחמצן קימצא קימצא
שיחה כל פעם לשעה אחת או שתיים, וכשיכלה החמצן
יראו אם חי הוא עדין יתנו עוד חמצן לשעה או שתיים,
וכן כל הזמן עד כשיראו אחר סכלה החמצן איד
שהוא מת, ובאופן זה לא יהיה סוס מכשול לחשש
איבוד נפשות ולא להתרשלות ברפואתו אפילו לחיי
דעה הקצרה ביותר.

א. אם יש חולים שאין ליתן להם תרופות להארכת חיהם
הנה דברר אם יש אנשים חולים כאלו שאין ליתן
להם איזה מיני רפואות להאריר חיהם קצת יותר.
נהה פסורט בכחוכות ריש דף ק"ד בעובדא דפטירתו
הל רבי דבעו רבנן רחמי והועילה תפלהם שלא ימות
אבל לא שיתרפא וכסראתה אמתיה דרבי סקמצטער
טובא אמרה יהו רצון שיכופו עליונים את התחתונים
ולא הוו שתקי רבנן מלמדבעי רחמי, סקלה כוזא שדיא
פאיגרא לארעא אישתיקי מרחמי ונה נפסיה דרבי.
ונקס זה הגמי לאסמעינן סאיכא לפעמים סצריך
להתפלל על האדם כסמצטער ואין מועילין מיני רפואות
לרפאותו, והתפלות שיתרפא לא נתקבלו, שצריך להתפלל
עליו שימות, כי אמתיה דרבי היתה חכמה בדיני התורה
והיו למדין ממנה רבנן לפעמים, ועיין בר"ן גדרים ריש
דף מ' על הא דמפרט הגמי הא דר דימי דהוא אמר
כל שאינו מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא
שיחה ולא שימות, כתב דה"ק פעמים שצריך לבקש
רחמים על החולה שימות כגון סמצטער החולה בחליו
הרבה ואי"א לו שיחה, כדאמרינן בפרק הנשא דכיון
דחזאי אמתיה דרבי דקא מצטער אברה יה"ר שיכופו
העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי, ומש"ה
קאמר דהמבקר את החולה גורם לו שיחה היינו המועיל
בתפלתו אפילו לחיות שהוא ברוב החולים וזהו שצריך
המבקר להתפלל ברובא דרובא פעמים, וכי שאינו
מבקר אצ"ל שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא
דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה ווסרתו אינו
מהנה, הרי דהר"ן מביא לדינא הא דהתפללה אמתיה
דרבי לבסוף כסראתה צעריה דרבי טובא ותפלות דרבנן
לא מתקבלות לרפאותו לגמרי ואף לא להקל יסוריו